O‘ZBEKISTONDA IQTISODIY ISLOHOTLAR VA INVESTITSIYAVIY MUHITNI YORITISHDA MILLIY MATBUOTNING STRATEGIK O‘RNI

STRATEGIC ROLE OF NATIONAL PRESS IN COVERING UZBEKISTAN’S ECONOMIC REFORMS AND INVESTMENT CLIMATE

Muallif: Akrom Hoshimov [1]
Affiliyatsiya: iqtisodiyot fanlari doktori, professor [1]
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.23277663

ANNOTATSIYA

Maqolada O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar va investitsiyaviy muhitni yoritishda milliy matbuotning strategik o‘rni ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Axborot assimetriyasi nazariyasi, kun tartibini belgilash nazariyasi hamda ommaviy axborot vositalarining iqtisodiy ta'siriga oid xalqaro tadqiqotlar asosida milliy matbuotning axborot-huquqiy, analitik-ekspert, jamoatchilik nazorati, investitsiyaviy imijni shakllantirish va teskari aloqa funksiyalari asoslab berilgan. 2025-yildagi asosiy makroiqtisodiy va investitsiyaviy ko‘rsatkichlar tahlil qilinib, iqtisodiy jurnalistika faoliyatidagi muammolar aniqlangan hamda uning samaradorligini oshirish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Milliy matbuot, iqtisodiy islohotlar, investitsiyaviy muhit, axborot shaffofligi, iqtisodiy jurnalistika, investitsiyaviy imij, ishonch

ABSTRACT

The article analyses, from theoretical and practical perspectives, the strategic role of the national press in covering economic reforms and the investment climate in Uzbekistan. Drawing on the theory of information asymmetry, agenda-setting theory and international research on the economic impact of the media, it substantiates five functions of the national press: legal-informational, analytical-expert, public oversight, investment image building and feedback. Key macroeconomic and investment indicators for 2025 are examined, the main shortcomings of economic journalism are identified, and practical recommendations for improving its effectiveness are proposed.

Keywords: National press, economic reforms, investment climate, information transparency, economic journalism, investment image, trust

Bugungi kunda O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli iqtisodiy islohotlar — valyuta bozorining erkinlashtirilishi, soliq tizimining soddalashtirilishi, davlat aktivlarini xususiylashtirish, raqobat muhitini kengaytirish va investorlar huquqlarini kafolatlash — milliy iqtisodiyotning tuzilmasi va rivojlanish sur'atlarini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqdi. Biroq har qanday islohotning samaradorligi faqat qabul qilinayotgan qarorlarning mazmuniga emas, balki ularning jamiyat va bozor ishtirokchilariga qanchalik to‘g‘ri, o‘z vaqtida va tushunarli shaklda yetkazilishiga ham bevosita bog‘liqdir.

Iqtisodiyot nazariyasida axborot assimetriyasi bozor samaradorligini pasaytiruvchi va tranzaksion xarajatlarni oshiruvchi asosiy omillardan biri sifatida e'tirof etiladi. J.Stiglits ta'kidlaganidek, davlat boshqaruvidagi shaffoflik va erkin axborot oqimi iqtisodiy qarorlar sifatini oshiradi hamda resurslarning samarali taqsimlanishiga xizmat qiladi [Stiglitz, 2002: 27–44]. Investitsiya qarori esa, mohiyatan, kelajakdagi noaniqlik sharoitida qabul qilinadigan qaror bo‘lib, investor uchun mamlakat haqidagi ishonchli axborot kapitalning o‘zi kabi qimmatli resursga aylanadi.

Rasmiy statistik ma'lumotlarga ko‘ra, 2025-yilda mamlakat yalpi ichki mahsuloti 7,7 foizga o‘sib, joriy narxlarda 1 849,7 trillion so‘mni tashkil etdi, asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi esa 591,1 trillion so‘mga yetdi [Milliy statistika qo‘mitasi, 2026]. Shu yili o‘zlashtirilgan xorijiy investitsiyalar hajmi 43,1 mlrd AQSh dollariga yetib, oldingi yilga nisbatan 24 foizga oshdi; uning 38,2 mlrd dollari to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar, 4,9 mlrd dollari esa xalqaro moliya institutlari mablag‘lari hissasiga to‘g‘ri keldi [Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi, 2026]. Bunday dinamika sharoitida investitsiyaviy muhit haqidagi axborotning sifati, ishonchliligi va xalqaro auditoriyaga yetib borishi strategik ahamiyat kasb etadi.

Mazkur jarayonda “Xalq so‘zi” va “Народное слово” gazetalari alohida o‘rin tutadi. 1991-yilda tashkil topgan va bugun o‘zining 35 yilligini nishonlayotgan bu nashrlar qonunlar va muhim davlat qarorlari matnlarini, ularning mazmun-mohiyatini o‘zbek va rus tillarida keng jamoatchilikka yetkazib, islohotlarning huquqiy va g‘oyaviy asoslarini jamiyatga tushuntirishda institutsional vazifani bajarib kelmoqda.

Ushbu maqolaning maqsadi — O‘zbekistonda iqtisodiy islohotlar va investitsiyaviy muhitni yoritishda milliy matbuotning strategik funksiyalarini ilmiy asoslash, mavjud muammolarni aniqlash va ushbu yo‘nalishdagi faoliyat samaradorligini oshirish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Ommaviy axborot vositalarining iqtisodiy jarayonlarga ta'siri xorijiy ilmiy adabiyotlarda keng o‘rganilgan. M. Makkombs va D. Shou tomonidan asoslangan “kun tartibini belgilash” (agenda-setting) nazariyasiga ko‘ra, matbuot muayyan mavzularning jamoatchilik nazaridagi ahamiyatini shakllantiradi [McCombs, Shaw, 1972: 176–187]. Iqtisodiy islohotlar kontekstida bu shuni anglatadiki, matbuot qaysi islohot yo‘nalishini, qanday hajm va ohangda yoritsa, jamiyat va investorlar e'tibori ham shunga mos ravishda shakllanadi.

T. Besli va R. Burjess Hindiston shtatlari misolida gazetalar tiraji yuqori bo‘lgan hududlarda davlat organlari aholi ehtiyojlariga, xususan, tabiiy ofatlar va oziq-ovqat taqchilligi holatlariga tezroq javob qaytarishini empirik jihatdan asoslagan [Besley, Burgess, 2002: 1415–1451]. S. Djankov va hammualliflar ko‘plab mamlakatlar ma'lumotlari asosida ommaviy axborot vositalarining davlat monopoliyasi ostida bo‘lishi iqtisodiy va siyosiy erkinliklar hamda boshqaruv sifati ko‘rsatkichlarining pastligi bilan bog‘liq ekanini ko‘rsatgan [Djankov va boshq., 2003: 341–382].

Korporativ boshqaruv va moliya bozorlari nuqtai nazaridan A. Daykk, N. Volchkova va L. Zingales xalqaro matbuotda yoritilgan korporativ huquqbuzarliklarning bartaraf etilishi ehtimoli sezilarli darajada yuqori ekanini aniqlagan [Dyck va boshq., 2008: 1093–1135]. P. Tetlok moliyaviy matbuotdagi pessimistik ohangning fond bozori narxlariga bosim o‘tkazishini [Tetlock, 2007: 1139–1168], B. Bushi va hammualliflar esa biznes matbuoti investorlar o‘rtasidagi axborot

assimetriyasini kamaytiruvchi vositachi vazifasini bajarishini isbotlagan [Bushee va boshq., 2010: 1–19].

Milliy ilmiy adabiyotlarda ommaviy axborot vositalarining demokratik islohotlardagi oʻrni, jurnalistika nazariyasi va amaliyoti masalalari atroflicha tadqiq etilgan boʻlsa-da, matbuotning investitsiyaviy muhitni shakllantirishdagi iqtisodiy funksiyasi, uning investor qarorlariga ta'siri va samaradorligini baholash mezonlari hali yetarlicha tizimli oʻrganilmagan. “Yangi Oʻzbekiston strategiyasi” asarida ochiqlik, soʻz erkinligi va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish islohotlarning ustuvor yoʻnalishlari sifatida belgilangani [Mirziyoyev, 2021] mazkur tadqiqot yoʻnalishining dolzarbligini yanada oshiradi.

Tadqiqotda tizimli yondashuv, institutsional tahlil, qiyosiy-tahliliy usul, rasmiy statistik ma'lumotlarning ikkilamchi tahlili hamda milliy nashrlarda chop etilgan iqtisodiy materiallarning sifat (kontent) tahlili elementlaridan foydalanildi. Normativ-huquqiy baza sifatida Oʻzbekiston Respublikasining “Ommaviy axborot vositalari toʻgʻrisida”gi va “Investitsiyalar va investitsiya faoliyati toʻgʻrisida”gi qonunlari hamda “Oʻzbekiston — 2030” strategiyasi tahlil qilindi. Statistik manba sifatida Milliy statistika qoʻmitasi va Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligining rasmiy ma'lumotlari olindi.

Oʻzbekistonda investitsiyaviy muhitning huquqiy asoslari soʻnggi yillarda sezilarli darajada mustahkamlandi. Xususan, “Investitsiyalar va investitsiya faoliyati toʻgʻrisida”gi Qonun investorlar huquqlarini himoya qilish kafolatlari va investitsiya faoliyatining asosiy tamoyillarini belgilab bergan boʻlsa [Oʻzbekiston Respublikasining Qonuni, 2019], “Oʻzbekiston — 2030” strategiyasida xorijiy investitsiyalarni keng jalb etish va xususiy sektor ulushini oshirish ustuvor maqsadlar sifatida qayd etilgan [Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 2023]. Investitsiyaviy faollikning asosiy koʻrsatkichlari 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval

2025-yilda Oʻzbekiston iqtisodiyotining asosiy makroiqtisodiy va investitsiyaviy koʻrsatkichlari

Koʻrsatkich	Qiymat	Oʻzgarish
Yalpi ichki mahsulot (joriy narxlarda)	1 849,7 trln soʻm (≈147 mlrd AQSh doll.)	+7,7 % (real)
Asosiy kapitalga investitsiyalar	591,1 trln soʻm	+10,5 %
Oʻzlashtirilgan xorijiy investitsiyalar	43,1 mlrd AQSh doll.	+24,0 %
shu jumladan: toʻgʻridan-toʻgʻri xorijiy investitsiyalar	38,2 mlrd AQSh doll.	–
xalqaro moliya institutlari mablagʻlari	4,9 mlrd AQSh doll.	–
Eksport hajmi	33,8 mlrd AQSh doll.	+24,0 %
Tashqi savdo aylanmasi	81,2 mlrd AQSh doll.	+20,7 %
Inflyatsiya darajasi (yil oxiriga)	7,3 %	–

Manba: Milliy statistika qoʻmitasi hamda Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Keltirilgan koʻrsatkichlar iqtisodiy oʻsishda xorijiy kapitalning ulushi tobora ortib borayotganini koʻrsatadi: 2025-yilda asosiy kapitalga investitsiyalarning 65,9 foizi toʻgʻridan-toʻgʻri xorijiy investitsiyalar va kreditlar hisobiga toʻgʻri keldi [Milliy statistika qoʻmitasi, 2026]. Bu esa mamlakat haqidagi axborot maydonining sifati — xorijiy investor tomonidan qabul qilinadigan mamlakat imiji, xavf-xatar darajasi haqidagi tasavvurlar — bevosita iqtisodiy oqibatlarga ega ekanini anglatadi. Boshqacha aytganda, axborot muhiti investitsiyaviy muhitning ajralmas tarkibiy qismiga aylanmoqda.

Oʻtkazilgan tahlil natijasida milliy matbuotning iqtisodiy islohotlar va investitsiyaviy muhitni yoritishdagi beshta strategik funksiyasi hamda ularning samaradorligini baholash mezonlari ishlab chiqildi (2-jadval).

2-jadval

Milliy matbuotning investitsiyaviy muhitni yoritishdagi strategik funksiyalari

Funksiya	Mazmuni	Samaradorlik mezoni
Axborot-huquqiy	Islohotlarga oid qonun va qarorlarni oʻz vaqtida yetkazish hamda amaliy sharhlash	Hujjatlarga berilgan tushunarli sharh va ekspert izohlari ulushi
Analitik-ekspert	Islohotlar mazmuni va oqibatlarini tahliliy yoritish, ma'lumotlar jurnalistikasi	Tahliliy materiallar ulushi, statistik ma'lumotlarga tayanganlik darajasi
Jamoatchilik nazorati	Investitsiya loyihalari ijrosi va hududiy dasturlar monitoringi	Koʻtarilgan muammolar yuzasidan koʻrilgan choralar soni
Imij shakllantiruvchi	Mamlakat investitsiyaviy salohiyatini xalqaro auditoriyaga taqdim etish	Xorijiy tillardagi kontent hajmi, xalqaro nashrlardagi iqtiboslar
Teskari aloqa	Tadbirkor va investorlar muammolarini davlat organlariga yetkazish	Matbuot chiqishlari asosida qayta koʻrib chiqilgan qarorlar

Manba: muallif ishlanmasi.

Birinchidan, axborot-huquqiy funksiya islohotlarning huquqiy asoslarini jamiyatga yetkazishni nazarda tutadi. Investor uchun qonunchilikning barqarorligi va oldindan bashorat qilinishi muhim ahamiyatga ega. Shu sababli matbuot qonun matnini e'lon qilish bilan cheklanmasdan, uning tadbirkor va investor uchun amaliy mazmunini — qanday imtiyozlar, majburiyatlar va muddatlar belgilanganini — sodda tilda sharhlab berishi lozim. “Xalq soʻzi” va “Народное слово” gazetalarining ikki tilda faoliyat yuritishi bu borada qoʻshimcha imkoniyat yaratib, rusiyzabon tadbirkorlar va hamdoʻstlik mamlakatlaridan kelayotgan investorlar uchun axborot ochiqligini ta'minlaydi.

Ikkinchidan, analitik-ekspert funksiya. Islohotlar haqidagi axborotning faqat rasmiy hisobot yoki press-reliz shaklida berilishi auditoriyada befarqlik uygʻotishi mumkin. Aksincha, mustaqil ekspertlar, iqtisodchi olimlar va amaliyotchilar fikriga tayangan, statistik ma'lumotlarni qiyosiy va vizual tahlil qiluvchi materiallar islohotlar mantiqini tushuntiradi va jamiyatda ularni qoʻllab-quvvatlash muhitini yaratadi.

Biznes matbuotining bunday vositachilik roli bozor ishtirokchilari oʻrtasidagi axborot assimetriyasini qisqartiradi [Bushee va boshq., 2010: 1–19].

Uchinchidan, jamoatchilik nazorati funksiyasi. Xalqaro tajriba matbuot e'tibori davlat organlari va korporatsiyalarning mas'uliyatini oshirishini tasdiqlaydi [Besley, Burgess, 2002: 1415–1451; Dyck va boshq., 2008: 1093–1135]. Oʻzbekiston sharoitida bu funksiya, avvalo, hududlarda amalga oshirilayotgan investitsiya loyihalarining ijrosi, e'lon qilingan quvvatlar va ish oʻrinlarining haqiqatda ishga tushirilishi, investorlar oldidagi majburiyatlarning bajarilishini muntazam kuzatib borishda namoyon boʻladi. Bunday monitoring davlat organlari faoliyatining shaffofligini oshirish bilan birga, investorlarga mamlakatda qonun ustuvorligi amalda ishlayotgani haqida ishonchli signal beradi.

Toʻrtinchidan, investitsiyaviy imijni shakllantirish funksiyasi. Xorijiy investor mamlakat haqidagi dastlabki tasavvurni koʻp hollarda ommaviy axborot vositalari, xalqaro reytinglar va tahliliy sharhlar orqali shakllantiradi. Shu bois milliy matbuotning ingliz, rus va boshqa xorijiy tillardagi raqamli kontenti, xalqaro nashrlar bilan hamkorligi hamda Toshkent xalqaro investitsiya forumi kabi yirik tadbirlarni professional yoritishi mamlakat investitsiyaviy brendini mustahkamlashda muhim vosita hisoblanadi. Biroq imij shakllantirish targʻibot bilan almashtirilmasligi, real yutuqlar bilan birga mavjud muammolarni ham xolis aks ettirishi zarur, aks holda auditoriya ishonchi pasayadi.

Beshinchidan, teskari aloqa funksiyasi. Tadbirkorlar va investorlar duch kelayotgan ma'muriy toʻsiqlar, ruxsatnomalar olishdagi kechikishlar, infratuzilmaga ulanish va soliq ma'muriyatchiligi bilan bogʻliq muammolarni ommaviy muhokamaga olib chiqish islohotlardagi kamchiliklarni oʻz vaqtida tuzatish imkonini beradi. Shu ma'noda matbuot davlat va biznes oʻrtasidagi muloqot maydoni vazifasini bajaradi.

Shu bilan birga, olib borilgan tahlil iqtisodiy mavzulardagi materiallarni tayyorlashda bir qator muammolar mavjudligini koʻrsatdi. Jumladan, iqtisodiy axborot koʻp hollarda rasmiy hisobot va press-relizlarni qayta bayon qilish shaklida berilmoqda; moliya va investitsiya terminologiyasini puxta biladigan, iqtisodiy jurnalistikaga ixtisoslashgan kadrlar yetishmaydi; statistik ma'lumotlar bilan ishlash va ma'lumotlar jurnalistikasi (data journalism) koʻnikmalari yetarli darajada rivojlanmagan; xorijiy tillardagi va raqamli formatdagi tahliliy kontent ulushi nisbatan past; hududlardagi investitsiya jarayonlari markaziy nashrlarda kam yoritilmoqda.

Oʻtkazilgan tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, investitsiyalar hajmi jadal oʻsib borayotgan bugungi sharoitda milliy matbuot iqtisodiy islohotlarning oddiy axborot tarqatuvchisi emas, balki investitsiyaviy muhitning institutsional tarkibiy qismi — ishonch, shaffoflik va jamoatchilik nazoratini ta'minlovchi strategik subyektga aylanmoqda. Matbuotning bu boradagi samaradorligi uning axborot-huquqiy, analitik-ekspert, nazorat, imij shakllantiruvchi va teskari aloqa funksiyalarini muvozanatli bajarishiga bogʻliq.

Ushbu yoʻnalishdagi faoliyatni takomillashtirish maqsadida quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Oliy ta'lim muassasalari va iqtisodiy tadqiqot markazlari bilan hamkorlikda iqtisodiy jurnalistlar uchun moliya, investitsiya va makroiqtisodiy tahlil boʻyicha muntazam malaka oshirish dasturlarini joriy etish;

2. Tahririyatlar huzurida iqtisodchi olimlar va amaliyotchilardan iborat jamoatchilik ekspert kengashlarini tashkil etib, murakkab islohotlarga oid materiallarning ilmiy-ekspert asoslanganligini ta'minlash;
3. Davlat organlarining ochiq ma'lumotlar portallari bilan integratsiyalashgan holda ma'lumotlar jurnalistikasini rivojlantirish, infografika va interaktiv vizualizatsiya formatlarini kengaytirish;
4. Hududlardagi investitsiya loyihalari ijrosini kuzatib boruvchi doimiy ruknlar tashkil etish va koʻtarilgan masalalar yuzasidan koʻrilgan choralar haqida auditoriyaga qayta axborot berish amaliyotini joriy etish;
5. Ingliz tilidagi raqamli investitsion axborot-tahliliy platformani yaratish orqali xalqaro investorlar auditoriyasiga yoʻnaltirilgan kontent hajmini oshirish;
6. Milliy matbuotning iqtisodiy mavzulardagi faoliyati samaradorligini baholashda 2-jadvalda taklif etilgan mezonlardan foydalanish.

Ushbu takliflarning amalga oshirilishi “Xalq soʻzi” va “Народное слово” gazetalari singari boy tajribaga ega nashrlarning institutsional salohiyatini iqtisodiy taraqqiyot xizmatiga yanada samarali yoʻnaltirish hamda mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligini oshirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR

1. Oʻzbekiston Respublikasining “Ommaviy axborot vositalari toʻgʻrisida”gi Qonuni (yangi tahriri). 15.01.2007, OʻRQ-78. // www.lex.uz.
2. Oʻzbekiston Respublikasining “Investitsiyalar va investitsiya faoliyati toʻgʻrisida”gi Qonuni. 25.12.2019, OʻRQ-598. // www.lex.uz.
3. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “Oʻzbekiston — 2030” strategiyasi toʻgʻrisida”gi Farmoni. 11.09.2023, PF-158. // www.lex.uz.
4. Mirziyoyev Sh.M. Yangi Oʻzbekiston strategiyasi. – Toshkent: Oʻzbekiston, 2021.
5. Milliy statistika qoʻmitasi. Oʻzbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati (2025-yil yanvar–dekabr). – Toshkent, 2026. // www.stat.uz.
6. Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. 2025-yilda Oʻzbekistonda oʻzlashtirilgan investitsiyalarning umumiy hajmi 43,1 mlrd dollarga yetdi. 07.01.2026. // www.gov.uz/oz/miit/news/view/116876.
7. Besley T., Burgess R. The Political Economy of Government Responsiveness: Theory and Evidence from India // The Quarterly Journal of Economics. – 2002. – Vol. 117, No. 4. – P. 1415–1451.
8. Bushee B.J., Core J.E., Guay W., Hamm S.J.W. The Role of the Business Press as an Information Intermediary // Journal of Accounting Research. – 2010. – Vol. 48, No. 1. – P. 1–19.
9. Djankov S., McLiesh C., Nenova T., Shleifer A. Who Owns the Media? // The Journal of Law and Economics. – 2003. – Vol. 46, No. 2. – P. 341–382.
10. Dyck A., Volchkova N., Zingales L. The Corporate Governance Role of the Media: Evidence from Russia // The Journal of Finance. – 2008. – Vol. 63, No. 3. – P. 1093–1135.
11. McCombs M.E., Shaw D.L. The Agenda-Setting Function of Mass Media // Public Opinion Quarterly. – 1972. – Vol. 36, No. 2. – P. 176–187.

12. Stiglitz J.E. Transparency in Government // The Right to Tell: The Role of Mass Media in Economic Development. – Washington, D.C.: World Bank Institute, 2002. – P. 27–44.
13. Tetlock P.C. Giving Content to Investor Sentiment: The Role of Media in the Stock Market // The Journal of Finance. – 2007. – Vol. 62, No. 3. – P. 1139–1168.